

Bijlage 1: Bevraging – samenvatting van de antwoorden

Voorafgaand aan de redactie van hun parallel rapport voor de Periodieke Universele Doorlichting van België, deden Unia, Myria en het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting een onlinebevraging bij middenveldorganisaties.

Dit document bundelt en anonimiseert de antwoorden van de 17 verenigingen die deelnamen aan deze onlinebevraging.

Het formulier was beschikbaar van 2 tot 17 maart 2020, in het Frans en in het Nederlands (6 organisaties antwoordden in het Frans, 11 in het Nederlands). De verenigingen konden de vragen in hun geheel of gedeeltelijk beantwoorden. Voor elk thema wordt het aantal verenigingen dat geantwoord heeft vermeld naast de titel.

We hebben de ontvangen bijdragen samengevat zonder de juistheid van de verstrekte informatie of (cijfer)gegevens te verifiëren.

Inhoud

1. Recht op wonen (11 respondenten).....	2
2. Recht op gezondheid (13 respondenten)	3
3. Recht op sociale bescherming (11 respondenten).....	5
4. Recht op werk, verbod op slavernij en dwangarbeid (9 respondenten)	6
5. Recht op privéleven en gezinsleven (9 respondenten)	8
6. Recht op onderwijs (10 respondenten)	10
7. Recht op vrijheid en veiligheid (10 respondenten)	11
8. Recht op fysieke integriteit (9 respondenten)	12
9. Recht op gelijkheid en non-discriminatie (11 respondenten).....	14
10. Recht op daadwerkelijke rechtshulp en toegang tot justitie (8 respondenten)	16

1. Recht op wonen (11 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op wonen

6 respondenten antwoordden 'nee' zonder commentaar.

De overige respondenten gaven de volgende opmerkingen:

- vooruitgang voor de huurwaarborg bij het Brussels Woningfonds en het gewestelijk aanbod voor aankoop;
- weinig vooruitgang (in Brussel valt het recente regeerakkoord licht positief uit; in Vlaanderen begon het middenveld een procedure voor het Europees Comité voor Sociale Rechten);
- nee, integendeel, een woning kopen of huren wordt steeds duurder, zelfs voor sociale woningen;
- in alle gewesten zijn de wachtlijsten voor een sociale woning lang (in Vlaanderen 150.000 mensen) en ze groeien nog aan;
- in theorie hebben mensen recht op een huursubsidie als er een lange wachtlijst voor een sociale woning is, maar in de praktijk zijn niet alle begunstigden daarvan op de hoogte.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

De respondenten benadrukken in de eerste plaats het probleem van de kostprijs van huisvesting (vooral in Brussel) en, daarmee samenhangend, het bedrag van de huurwaarborg, de middelmatige kwaliteit van woningen in het lagere segment van de private huurmarkt en het tekort aan sociale woningen. Mensen die erkend worden als vluchteling en die zeer snel een woning moeten vinden, botsen op veel hindernissen.

Andere problemen die ze vermelden: leegstand, uithuiszettingen, de toegang tot water en energie en discriminatie in de toegang tot huisvesting (het gebrek aan aangepaste woningen voor mensen met een handicap inbegrepen).

Ook dakloosheid werd vermeld (beschikbaarheid en kwaliteit van de nachtopvang, wintermaatregelen, beperking door sommige gemeenten van opvang tot mensen die er hun referentieadres hebben).

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op wonen, welke zou dat zijn?

De respondenten dringen aan op de noodzaak van meer sociale woningen enerzijds, en anderzijds het reguleren van de prijs van woningen (in verhouding tot hun kwaliteit).

De respondenten stellen ook voor om eigenaars van leegstaande gebouwen te belasten, om een regeling te vinden voor het bedrag van de huurwaarborg en ervoor te zorgen dat er voldoende aangepaste woningen zijn.

2. Recht op gezondheid (13 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op gezondheid?

5 deelnemers aan de bevraging antwoordden uitsluitend met 'nee', 3 antwoordden niet en de overige deelnemers gaven het volgende mee:

- nee, zeker niet voor transgenderpersonen en intersekse personen;
- nee. De diensten voor geestelijke gezondheid in België scoren over het algemeen relatief goed voor hun basisdienstverlening, maar veel minder voor hun fysieke toegankelijkheid (zeer hoge vervoerskosten om bij gespecialiseerde centra te geraken – hoe gespecialiseerder de zorg hoe groter de afstand), de honorariumsupplementen stijgen exponentieel en onze samenleving vindt maar geen goed antwoord op de gebrekkige preventie bij mensen in armoede;
- ja en nee. De procedure voor dringende medische hulp is beter bekend bij de doelgroep en bij medische zorgverstrekkers. Maar het is even moeilijk om medische zorgen te krijgen dan vijf jaar geleden;
- geen evolutie wat betreft het recht op gezondheid voor migranten in detentiecentra en terugkeewoningen;
- eerstelijnspsycholoog en terugbetaling (kleine stap vooruit).

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

De respondenten halen heel verschillende problemen aan. Sommige knelpunten komen aan bod in meerdere antwoorden, zoals het kostenplaatje van bepaalde medische behandelingen en de prijs van bepaalde geneesmiddelen (inclusief de niet-terugbetaling en de beperking van voorschotten). De administratieve complexiteit (in te vullen documenten en verschillende diensten naargelang de sectoren en de doelgroepen) en de bureaucratie komen herhaaldelijk terug in de antwoorden. Dat is ook zo voor de moeilijke toegang tot dringende medische hulp (omschrijving van dringende zorgen, verschillende interpretaties tussen gemeenten, moeilijk de woonplaats kunnen bewijzen wat bepalend is voor de tussenkomst van het OCMW, te lange termijn voor de behandeling van aanvragen, geldigheidsduur van de medische kaart en problemen om ze te hernieuwen...). Tot slot maken meerdere respondenten zich zorgen over de toegang tot psychologische hulp, vooral voor LGBTI-personen en vluchtelingen (beschikbaarheid en terugbetaling van deze hulp, vooral in gesloten centra).

Ze haalden ook nog de volgende knelpunten aan:

- de procedure voor de regularisatie van het verblijf om medische redenen (art. 9ter): complexiteit, negeren van de aanbevelingen van de EU (Abdida-arrest, Paposhvili-arrest,...), niet-terugbetaling van de vereiste medische expertises, effectieve controle op verblijf in België moeilijk voor personen zonder vast adres (dakloos), geen automatisch opschortend beroep,...;
- overbelaste medewerkers in de sector;
- de toegang tot preventieve en curatieve zorgen (ook voor LGBTI-personen);
- de opsluiting van mensen met geestelijke gezondheidsproblemen;
- de seksuele gezondheid van LGBTI;
- fysieke toegankelijkheid (mobiliteit);
- het uitstel van raadplegingen, om financiële redenen, door mensen met een verhoogd risico op armoede en sociale uitsluiting;
- toegankelijkheid van de eerstelijnszorg (taal, coördinatie van diensten, weigering van "moeilijke" patiënten,...).

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op gezondheid, welke zou dat zijn?

Naast de vraag om bijkomende financiële middelen voor de gezondheidszorg en de sociale zekerheid, pleiten de respondenten ook voor extra aandacht voor de kwaliteit van de gezondheidszorg (inclusief geestelijke gezondheidszorg en preventie) voor kwetsbare groepen (mensen in armoede, migranten, enz.).

Hun andere aanbevelingen zijn:

- verbod op psychiatrische vleugels in gevangenissen;
- gratis eerstelijnszorg voor iedereen, ongeacht de verblijfsstatus;
- betere gezondheidszorg voor transgender- en intersekse personen;
- de geldigheidsduur van de medische kaart in het kader van dringende medische hulp zou minstens 3 maanden moeten bedragen en een preventieve aanvraag zou mogelijk moeten zijn;
- een aangepast medisch onderzoek (ook psychiatrisch) vóór de beslissing om migranten vast te houden en werk maken van alternatieven voor opsluiting in gesloten centra.

3. Recht op sociale bescherming (11 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op sociale bescherming?

Geen van de respondenten gaf aan dat er vooruitgang is geboekt voor dit recht de afgelopen vijf jaar.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

Een problematiek die herhaaldelijk werd aangehaald is die van het bedrag van de uitkeringen; dat ligt onder de armoededrempel. Verder kaartten de respondenten de verscheidenheid aan toekenningscriteria en aanvraagprocedures aan om erkend te worden als begunstigde van sociale uitkeringen (probleem van het ontbreken van een adres/vaste verblijfplaats, vereiste identiteitspapieren,...). Ook het feit dat er rekening wordt gehouden met het inkomen van samenwoners om uitkeringen te berekenen is een probleem.

De deelnemers aan de bevraging haalden ook de volgende uitdagingen aan:

- voor migranten: de samenhang tussen werk en verblijf en de strijd tegen zogeheten schijnhuwelijken, schijnsamenwoning en de frauduleuze erkenning van kinderen, met zware gevolgen voor het gezinsleven, de burgerlijke staat, maar ook de hoogte van tegemoetkomingen;
- de druk op OCMW's door de groeiende behoeften en de noodzaak van een degelijke structurele financiering van de sociale zekerheid (er worden meer en meer maatregelen opgelegd, wat leidt tot minder structurele inkomsten voor de sociale zekerheid, wat op zich weer leidt tot nieuwe besparingen);
- de opkomst van nieuwe vormen van arbeid zonder de nodige sociale bescherming (platformwerkers, freelancers, B-statuten (bijvoorbeeld flexi-jobs, werk voor verenigingen, klusjes voor medeburgers, enz.). Deze statuten bieden geen of onvoldoende sociale bescherming (werknemers belanden in de schijnzelfstandigheid);
- controle van de begunstigten van de IGO (*inkomensgarantie voor ouderen, red.*);
- beroepsgeheim in maatschappelijk werk;
- recht op sociale integratie voor jongeren;
- weinig aandacht voor vernieuwende huisvestingsprojecten zoals samenhuizen, intergenerationeel wonen;
- fragmentatie en hokjesdenken;
- geen toegang tot rechten voor de kwetsbaarste doelgroepen;
- verlies aan autonomie zodra je hulpvrager wordt.

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op sociale bescherming, welke zou dat zijn?

Meerdere respondenten pleiten voor de individualisering van sociale rechten; het klassieke gezinsmodel komt niet langer overeen met de realiteit en het optellen van de inkomens van samenwoners schaadt de solidariteit.

Ze vragen eveneens respect voor het *standstill*-beginsel en voor de verbetering van sommige takken van de sociale zekerheid (bv. wettelijk pensioen).

De andere geformuleerde aanbevelingen zijn:

- beleid van inkomensherverdeling versterken;
- uit het paradigma stappen van de hulpvrager die in de eerste plaats bekeken wordt als een fraudeur en pas dan als een persoon die bescherming verdient;
- een eenduidige aanpak in het OCMW invoeren: 1 contactpersoon – 1 raadgever die opvolgt/mee aanstuurt;
- burgers proactief informeren over hun rechten en over sociale correcties, en een automatische toekenning van rechten, door databanken te kruisen zodat burgers hun sociale grondrechten kunnen uitoefenen;
- een uniforme definitie van inkomsten.

4. Recht op werk, verbod op slavernij en dwangarbeid (9 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op werk, het verbod op slavernij en dwangarbeid?

3 respondenten zeggen vooruitgang te zien in de toepassing van deze rechten:

- de Jongerengarantie in Brussel voor bepaalde aspecten (vooral de filosofie);
- betere kennis bij het brede publiek van de mogelijkheden van aangepast werk, ook al kunnen werkgevers zich nog te gemakkelijk onttrekken aan die verplichting;
- de richtlijn over de detachering van werknemers werd verduidelijkt en verbeterd (en omgezet in de Belgische wetgeving), ook al is er nog steeds geen regeling voor au pairs.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

De respondenten komen geregeld terug op de moeilijkheid om werk te vinden tegen een correcte verloning (hoog werkloosheidscijfer, vooral bij mensen met een handicap, jonge analfabeten of anderstaligen, en ouderen). Voor werknemers met een handicap benadrukken ze de moeilijkheid om aangepast werk te vinden, ondanks een wetgevend kader dat dit recht garandeert.

Voor migranten worden de volgende punten aangehaald:

- het gebrek aan bescherming van werknemers zonder verblijfsvergunning en het verbod voor hen om te werken;
- de bijna-onmogelijkheid om een gecombineerde vergunning te bekomen;
- de onmogelijkheid om via arbeid een verblijfsstatus te verkrijgen, wat leidt tot bestaansonzekerheid en het risico dat mensen hun toevlucht nemen tot zwartwerk;
- het probleem van de gelijkwaardigheid van diploma's;
- het verkeerde gebruik van de term 'mensenhandel' en het gebrek aan bescherming voor mensen die gered werden uit de mensenhandel, als gevolg van de mank lopende communicatie tussen diensten;
- werknemers die niet als dusdanig beschouwd worden, zoals au pairs, en die onvoldoende beschermd zijn tegen uitbuiting. Hetzelfde geldt voor gedetacheerde werknemers (binnen en buiten de EU). Ze werken vaak onder de nationale minimumnormen, ook al mag dat niet, maar ze beseffen te weinig wat goede arbeidsomstandigheden zijn.

Andere thema's in de antwoorden zijn:

- de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen;
- de sociale druk op burgers die arbeidsongeschikt zijn (schulden, iedereen moet werken);
- de onmogelijkheid voor sommige categorieën van mensen met jonge kinderen om een opleiding te volgen, omdat ze geen opvang vinden.

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op werk, het verbod op slavernij en dwangarbeid, welke zou dat zijn?

De volgende maatregelen worden voorgesteld:

- verbod op preciaire banen en banen zonder sociale bescherming en optrekken van het minimumloon;
- de term 'mensenhandel' herformuleren, een onderscheid maken tussen de slechte behandeling van werknemers en gewoon zwartwerk;
- de voorwaarden versoepelen om een verblijfsvergunning te verkrijgen via arbeid;
- alternatieve opleidingstrajecten uitwerken voor ongeletterde jongeren met migratieachtergrond;

-
- werkgevers ondersteunen zodat aangepast werk aantrekkelijker wordt voor hen en hen helpen redelijke aanpassingen te doen;
  - bestuderen welke de beste sociale bescherming is voor al wie werkt in dienstverband (werknemers) en hoe een goede sociale bescherming te regelen voor personen die aan de slag zijn in nieuwe statuten (bijvoorbeeld deeleconomie, schijnzelfstandigen, freelancers,...);
  - slachtoffers van mensenhandel die opgesloten zitten moeten ook van de bedenktijd van 30 dagen gebruik kunnen maken;
  - de verplichting van *due diligence* (en transparantie) voor bedrijven op het vlak van mensenrechten verankeren in de wetgeving;
  - alle mensen die in België toekwamen met een humanitair visum de mogelijkheid geven om te werken van bij hun aankomst.

5. Recht op privéleven en gezinsleven (9 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op privéleven en gezinsleven?

3 respondenten zien de voorbije vijf jaar vooruitgang:

- de invoering van de GDPR;
- de veralgemeende optrekking van de kinderbijslag in Brussel;
- voor migranten: families worden minder vaak van elkaar gescheiden (met andere woorden één ouder in een gesloten centrum en de rest van het gezin in een terugkeerwoning); sinds 2019 is er wifi in terugkeerwoningen.

De belangrijkste/dringende problemen of uitdagingen

Voor migranten benadrukken de respondenten het probleem van gezinnen die gescheiden worden (bestrijding van schijnhuwelijken en schijnsamenwoning, geen rekening houden met verre verwanten, verschillen op het vlak van gezinshereniging tussen Europeanen en Belgen, betwistbare weigering om kinderen te erkennen, beperkingen voor visa voor kort verblijf of te ruime beoordelingsvrijheid om familiebezoeken bij geboortes, huwelijken of overlijdens te weigeren, plaatsing in een gesloten centrum na een aanvraag voor huwelijk, samenwoning of erkenning van de afstamingsband, beperkingen op het gebruik van het internet in gesloten centra waardoor mensen geen contact kunnen houden met hun familie, enz.).

Voor Belgen kaarten de respondenten de verzoening van werk en gezinsleven aan (vooral voor onzekere banen met onderbroken uurroosters), de drempels voor kwetsbare gezinnen om opvang voor hun kinderen te vinden, de levensomstandigheden (huisvesting) met hun impact op het gezinsleven en het optellen van de inkomens van samenwonenden voor tegemoetkomingen, alsook het isolement van ouderen of alleenwonenden.

Tot slot vermelden ze ook structurelere problemen die te maken hebben met het recht op privacy:

- het gebrek aan transparantie over de gegevens die overheden verzamelen over hun burgers en het gebruik ervan. Vandaag betreft het informatie over de sociale zekerheid, maar in de toekomst kan het ook over andere gegevens gaan (digitale elektriciteits- en watermeters, databanken van fototoestellen, enz.). Overheden zouden transparant moeten zijn over de gegevens die ze hebben over hun burgers en mensen toegang geven tot deze databanken (in de mate van het mogelijke). Bovendien is een onafhankelijk zicht op deze databanken nodig. Voor gevoelige veiligheidsgegevens moet er een efficiënter mechanisme zijn dan indirecte controle;
- de aangekondigde toepassing van gezichtsherkenning in België, in eerste instantie op strategische plaatsen zoals luchthavens en stations. Deze technologie houdt risico's in op fouten en discriminatie. Ze kan ook een *chilling effect* hebben op de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vereniging bijvoorbeeld, aangezien mensen bang kunnen zijn herkend te worden (bij deelname aan een manifestatie of een protestactie).

Als u een aanbeveling moest doen aan België voor het recht op privéleven en gezinsleven, welke is dat dan?

De volgende aanbevelingen werden geformuleerd:

- advies en opvang bieden aan gezinnen zonder wettig verblijf, houvast bieden voor de toekomst en daarbij rekening houden met alle mogelijke oplossingen (verblijf of nieuwe procedure in België, terugkeer naar het land van oorsprong, migratie naar een ander land waar de persoon een woning heeft,...);
- schrappen van het statuut van samenwonende;
- intrekken van de wet op 'frauduleuze erkenningen' als het Grondwettelijk Hof deze wet niet schrapt (lopende procedure);
- gemeenten verplichten om dezelfde interpretatie te hanteren van buitenlandse akten als deze van de Dienst Vreemdelingenzaken;

- democratische controle organiseren voor het gebruik en het onderhoud van en de toegang tot databanken met gegevens van burgers;
- professionele burn-out efficiënter bestrijden.

6. Recht op onderwijs (10 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op onderwijs en opleiding

4 respondenten hebben het over vooruitgang:

- ja, maar zonder succes, het doel van gelijkheid van onderwijs wordt niet gehaald;
- ja, maar te weinig;
- ja, voor de allerjongsten (meer druk op ouders zodat ze hun kind naar de kleuterschool sturen);
- de onderwijsstoelagte voor kinderen in de lagere school + automatische toekenning.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

De kostprijs van onderwijs en de grote verschillen in kwaliteit tussen scholen zijn grote uitdagingen voor België. Het onderwijs reproduceert ongelijkheid, terwijl het aantal leerlingen per klas te hoog blijft en er te weinig middelen zijn. Voor LGBTI-leerlingen blijft de school een gevaarlijke omgeving.

Wat migranten en jongeren met een migratieachtergrond betreft, wordt gewezen op de volgende knelpunten:

- bedrag van het schoolgeld voor vreemdelingen;
- jongeren die thuis een vreemde taal spreken vinden te weinig aangepaste opleidingen en vinden alleen werk in sectoren met zeer lage lonen;
- de schooluitval bij jongeren met een migratieachtergrond is hoog;
- er is een tekort aan leraars voor kinderen die met hun gezin verblijven in terugkeerwoningen; sommigen kunnen *de facto* hun recht op onderwijs niet uitoefenen;
- de gelijkwaardigheid van diploma's voor mensen die uit het buitenland komen (kostprijs en inefficiëntie).

Als u een aanbeveling moest doen voor België over het recht op onderwijs en educatie, welke is dat dan?

De respondenten bevelen aan:

- de kwaliteitskloof tussen scholen overbruggen en meer middelen toekennen aan onderwijs, zodat onderwijs echt gelijke kansen biedt;
- zorgen dat de school rekening houdt met gender en diversiteit in seksuele geaardheid;
- alternatieve vormen van onderwijs ontwikkelen voor jongeren die analfabeet zijn en jongeren die de taal niet spreken en die hun weg niet vinden in het traditionele onderwijs;
- zorgen voor onderwijs op maat van de talenten van het kind/de jongere (inclusief de toepassing van pedagogische methodes op maat met oog voor kwetsbare kinderen);
- wetgeving goedkeuren die het verbod op religieuze symbolen van associaties en scholengroepen schrapt en verduidelijkt dat individuele scholen alleen beperkingen mogen opleggen als ze duidelijk kunnen aantonen dat deze maatregelen noodzakelijk en proportioneel zijn en een legitiem doel hebben;
- dat de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) de dialoog aangaan en akkoorden uitwerken met scholen in de buurt van terugkeerwoningen zodat ieder kind, ongeacht zijn leeftijd, naar school kan gaan;
- in een efficiënte en kosteloze procedure voorzien voor de gelijkwaardigheid van diploma's.

7. Recht op vrijheid en veiligheid (10 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op vrijheid en veiligheid?

De respondenten geven geen enkele vooruitgang aan.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

De respondenten benadrukken massaal het probleem van de overbevolking in de gevangenissen, en de problemen die daarmee samenhangen:

- veralgemeende voorlopige hechtenis voor mensen zonder wettig verblijf;
- onderbenutting van alternatieve straffen;
- te veel kwetsbare personen in hechtenis;
- te hoge straffen voor eigendomsdelicten.

Verskillende respondenten maken ook gewag van het feit dat het Belgisch recht nog steeds de opsluiting van gezinnen met minderjarige kinderen in gesloten centra toelaat (ook al is deze praktijk momenteel opgeschort). Voor volwassenen wordt de maximale duur van een verblijf in een gesloten centrum te vaak overschreden door de teller weer 'op nul' te zetten. Tot slot voedt de toevlucht tot hechtenis om het vluchtrisico te beperken en de terugkeerbeslissing uit te voeren de negatieve perceptie van migranten bij de Belgische bevolking.

Respondenten halen verder de volgende problemen aan:

- de antiterreurmaatregelen en het deradicaliseringsbeleid die te vaak leiden tot discriminatie en andere schendingen van de grondrechten;
- etnische profilering en soms gespannen relaties tussen de bevolking en de politie;
- de ontplooiing van *predictive policing* in België terwijl dit type technologie discriminerend is gebleken in andere landen;
- de onveiligheid op straat.

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op vrijheid en veiligheid, welke zou dat zijn?

Verskillende respondenten bevelen aan om een eind te maken aan de opsluiting van gezinnen met kinderen zonder wettig verblijf en om werk te maken van alternatieven voor opsluiting in gesloten centra (bij voorkeur volgens het model van de Internationale Coalitie tegen Opsluiting).

De andere aanbevelingen:

- preventieve hechtenis beperken en inzetten op alternatieve opvoedende straffen, het aantal personen in detentie verminderen;
- snel een nationaal actieplan tegen racisme invoeren, inclusief een krachtige strategie voor de veiligheidsdiensten en een betere opleiding voor de politie.

8. Recht op fysieke integriteit (9 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op fysieke integriteit?

3 respondenten zagen verbeteringen:

- vooruitgang in de samenwerking tussen middenveldorganisaties;
- het wetsontwerp voor de ratificering van OPCAT (*Optional Protocol to the Convention Against Torture, red.*) is uiteindelijk goedgekeurd, maar is nog niet gepubliceerd;
- seksueel geweld: behandelcentra.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

Politiegeweld is volgens de meerderheid van de respondenten een van de dringendste uitdagingen.

Wat migranten betreft maken verschillende respondenten gewag van het probleem van uitwijzingen met geweld en geregelde schendingen van het principe van *non-refoulement*. Het onderscheid tussen gedwongen en vrijwillige terugkeer zou niet altijd duidelijk zijn¹.

Ze vermeldden ook de volgende problemen:

- opsluiting van geïnterneerde personen;
- onnodige medische ingrepen bij baby's/intersekse minderjarigen;
- de moeilijke toegang tot abortus en contraceptie voor personen zonder wettig verblijf;
- geen begeleiding van gezinnen met kinderen zonder wettig verblijf in de praktijk;
- *social dumping*. Het gaat niet over mensenhandel maar over slecht betaalde banen op onze arbeidsmarkt, over situaties van onderverzekering, niet-betaling van de sociale bijdragen;
- prevalentie en aanpak van seksueel geweld en verkrachting.

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op fysieke integriteit, welke zou dat zijn?

Dit waren de antwoorden:

- erover waken dat de politie alleen in laatste (extreme) instantie geweld gebruikt en een einde maken aan de straffeloosheid voor politiemensen (onafhankelijkheid van het Comité P);
- het principe van *non-refoulement* respecteren;
- opvang verzekeren voor gezinnen zonder wettig verblijf die niet vallen onder de procedure van internationale bescherming;
- OPCAT ratificeren en een operationeel NPM (*National Preventive Mechanism, red.*) oprichten;
- de grondrechten van migranten bewaken;
- ervoor zorgen dat vrijwillige terugkeer het resultaat is van een weloverwogen beslissing, zodat migranten een nieuw leven kunnen beginnen en deze beslissing kan leiden tot een nieuwe persoonlijke, menselijke en duurzame start in het land van terugkeer (voorrang aan vrijwillige boven gedwongen terugkeer, de vrijwillige

¹ De respondenten gaven deze bijkomende toelichting:

Bijvoorbeeld, in welke mate is vrijwillige terugkeer echt vrijwillig wanneer het enige alternatief gedwongen terugkeer en uitzetting is of wanneer Staten dwangmaatregelen kunnen toepassen – met inbegrip van detentie – wanneer iemand niet de nodige administratieve stappen onderneemt om zijn of haar terugkeer te regelen? Dit uittreksel uit het Europees actieplan voor terugkeer is problematisch in dit opzicht: "*Migranten zonder wettig verblijf zijn meer geneigd om een vorm van vrijwillige terugkeer te aanvaarden als ze weten dat het enige alternatief gedwongen terugkeer is, aangezien illegaal verblijf dan geen optie meer zal zijn.*" In bepaalde omstandigheden is de procedure voor asiel of gezinshereniging extreem traag en ingewikkeld en de opvang zo inadequaar dat migranten opteren voor vrijwillige terugkeer uit wanhoopi eerder dan uit een echte vrije keuze. Grepatrieerden krijgen niet altijd begeleiding en sommigen moeten hun toevlucht nemen tot "vrijwillige terugkeer" om uitwijzing te vermijden.

terugkeer moet op maat worden uitgewerkt en aangepast zijn aan de context, het welzijn van mensen centraal stellen bij de verschillende stappen van terugkeer, medische opvolging en specifiek advies regelen voor kwetsbare gerepatrieerden).

9. Recht op gelijkheid en non-discriminatie (11 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op gelijkheid en non-discriminatie?

4 respondenten hebben het over een verbetering:

- ja, maar de wetgeving mist doeltreffendheid;
- ja, er werden verschillende motieven voor discriminatie toegevoegd aan de wetgeving;
- kleine stappen vooruit met de transgenderwet in 2018 voor de wijziging van het geslacht bij de burgerlijke stand, maar deze wet heeft ook geleid tot lacunes in de gezondheidszorg;
- betere sensibilisering maar het blijft onvoldoende. Er zijn nog veel vooroordelen, en de overtredingen blijven vaak ongestraft.

Volgens 1 respondent is er geen vooruitgang voor migranten, integendeel, er wordt in de praktijk een verharding bij Parket en gemeenten vastgesteld. Terwijl deze actoren voordien blijkt gaven van een zekere flexibiliteit en menselijkheid verdwijnt vandaag geleidelijk elke op het gezond verstand gebaseerde souplesse.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

Verschillende respondenten hebben het over:

- het verbod op het dragen van de hoofddoek (vooral in scholen en in openbare diensten);
- gelijkheid vrouw/man;
- discriminatie op de arbeidsmarkt: discriminatie doet zich vooral voor in de toegang tot de arbeidsmarkt en het behoud van werk, op basis van origine, handicap en leeftijd. Geslacht (een vrouw zijn) is een verzwarende factor bij herhaaldelijke discriminatie. Er zijn grote problemen door de bewijslast bij discriminatie (als gevolg van de federale anti-discriminatiewetgeving), *mystery calls* en praktijktesten (te weinig of helemaal niet toegepast), het ontbreken van een beleid voor positieve actie, procedures voor rechtbanken (te hoge drempels), te weinig ontradende sancties;
- discriminatie van LGBTI-personeel, in het bijzonder transgenderpersonen* of intersekse personen (registratie van geslacht bij de burgerlijke stand, medisch niet noodzakelijke ingrepen bij minderjarige intersekse kinderen, pesterijen op school, discriminatie op de arbeidsmarkt en de huurmarkt...).

Voor migranten werden de volgende problemen opgeworpen:

- institutioneel geweld: door een gebrek aan opleiding van gemeenteambtenaren (recht op de Belgische nationaliteit, discriminatie en interculturaliteit) zien we verkeerde informatie en racistische en discriminerende houdingen, wat bijdraagt aan het gevoel van institutioneel geweld;
- gebrek aan juridische zekerheid: praktijken variëren van gemeente tot gemeente, terwijl het om federale wetten gaat. Dit leidt tot discriminatie aangezien twee personen in een volledig gelijkaardige situatie op een heel andere manier behandeld kunnen worden (aanvaarding of weigering om een dossier te behandelen). Ook op het parket wisselt de praktijk (in het bijzonder voor het begrip 'gewichtige feiten eigen aan de persoon' dat parketten steeds ruimer interpreteren);
- er wordt te weinig rekening gehouden met de realiteit op het terrein: wetteksten en hun toepassing in de praktijk zijn niet aangepast aan de realiteit op het terrein. Personen in verschillende situaties worden identiek behandeld, er wordt geen enkele redelijke aanpassing gedaan en mensen in gelijkaardige situaties worden op een verschillende manier behandeld. Bv.: geen aanpassingen voor analfabete personen (dit treft vooral vrouwen die in hun land van oorsprong niet altijd naar school zijn kunnen gaan); het feit dat vrouwen structureel onderbroken loopbanen hebben wordt niet in rekening gebracht bij de voorwaarde van economische participatie; personen die al meer dan 3 jaar in België verblijven hebben geen toegang tot een integratietraject om hun integratie te bewijzen, alleen tot het inburgeringstraject (waarvoor wachtlijsten van meer dan een jaar zijn), ze worden dus gedwongen om maandenlang te wachten terwijl het integratietraject

niet verplicht was tijdens hun eerste drie jaar in België; de kostprijs van een aanvraag voor de Belgische nationaliteit leidt in de praktijk tot discriminatie op basis van inkomen van de kandidaten.

Tot slot werden ook de volgende problemen aangehaald:

- de ontplooiing van *predictive policing* en gezichtsherkenning;
- de systematische weigering van de Belgische overheid om Belgische mannen, vrouwen en kinderen die nu worden vastgehouden in kampen in Syrië en Noord-Irak, naar België terug te halen;
- ongelijkheid in de sectoren van justitie, werk en onderwijs;
- etnische profilering door de politie.

Als u een aanbeveling moest doen aan België voor het recht op gelijkheid en discriminatie, welke zou dat zijn?

De respondenten formuleren de volgende aanbevelingen:

- de antidiscriminatiewetgeving tot op de letter toepassen;
- de naleving van de antidiscriminatiewetgeving beter controleren voor wat betreft vrouwen met hoofddoek en sancties in geval van discriminatie meer ontradend maken;
- meer engagement voor diversiteit op de werkvloer door echte gelijke kansen voor iedereen te garanderen, ongeacht leeftijd, gender, origine, levensbeschouwelijke overtuiging, handicap, gezondheidstoestand;
- een doeltreffend beleid en actieplan doorvoeren opdat de antidiscriminatiewetgeving wordt toegepast;
- rekening houden met intersectionaliteit in de antidiscriminatiewetgeving;
- eerstelijnsactoren opleiden over het recht op nationaliteit, over interculturaliteit en structureel racisme. Een externe en onafhankelijke audit moet discriminerend of racistisch gedrag bij eerstelijnsactoren controleren;
- dringend Belgische burgers uit de kampen in het noorden van Irak en Syrië terughalen en – indien nodig – ze hier voor de rechter brengen met respect voor hun grondrechten;
- een globale strategie voor de bestrijding van discriminatie op basis van inkomen, etnische origine of familiale situatie.

10. Recht op daadwerkelijke rechtshulp en toegang tot justitie (8 respondenten)

Is er volgens u de afgelopen vijf jaar vooruitgang geboekt met de realisatie van het recht op toegang tot justitie?

Een respondent geeft aan dat de toegang tot rechtshulp voor personen zonder wettig verblijf (als ze niet in een gesloten centrum verblijven) vergemakkelijkt zou zijn.

Twee respondenten zeggen een achteruitgang te hebben vastgesteld in de toegang tot rechtshulp.

De belangrijkste/dringendste problemen of uitdagingen

Meerdere respondenten vermelden het probleem van de gerechtelijke achterstand (in het bijzonder bij rechtbanken voor geschillen over vreemdelingenrecht) en daarmee samenhangend het tekort aan magistraten. De respondenten benadrukken eveneens de kostprijs voor de toegang tot justitie (21% BTW op prestaties van advocaten en deurwaarders, verhoging van het rolrecht,...) en de complexiteit van de procedures en het juridisch taalgebruik voor personen die zich geen advocaat kunnen veroorloven².

Wat betreft de rechtshulp in de tweede lijn (*pro deo/pro bono* systeem) heeft de hervorming de toegang verder bemoeilijkt. De inkomensdrempel voor een gratis advocaat is te laag³. Er zijn ook te weinig advocaten voor de rechtshulp van de tweede lijn (vooral voor vreemdelingenrecht en voor complexe procedures die veel expertise en ervaring vergen). De termijnen voor de aanstelling zijn lang, wat botst met de vaak korte termijnen voor het beroep.

Andere problemen die gemeld werden:

- procedure 9ter: geen automatisch opschortend beroep, pingpong tussen de Dienst Immigratie en de Raad voor Vreemdelingenzaken;
- te weinig toegang voor advocaten tot tolken om de rapporten over asiel voor te bereiden;
- geen schorsing van de uitwijzingsprocedure bij klacht tegen de politie.

Als u een aanbeveling moest doen aan België over het recht op toegang tot justitie, welke zou dat zijn?

De volgende aanbevelingen werden geformuleerd:

- alle advocaten verplichten om een deel van de pro-deozaken op zich te nemen;
- het inkomensplafond voor de toegang tot rechtshulp en de financiering voor rechtshulp optrekken;
- de toegang tot arbeidsrechtbanken en -hoven vergemakkelijken.

² Nadere toelichting door een respondent:

Voor sommige procedures heeft de betrokken persoon geen andere keuze dan een advocaat in de arm te nemen. Als hij of zij dat niet doet, maakt de zaak geen schijn van kans. De procedure voorzien in de wet voor bepaalde rechtbanken (vooral administratieve rechtbanken zoals de Raad voor Vreemdelingenzaken of de Raad van State) stelt verschillende vormvereisten die iemand zonder specifieke juridische kennis niet in de vingers heeft. Dit geldt ook voor niet-gespecialiseerde advocaten die hun beroep vaak onontvankelijk verklaard of hun procedurestukken uitgesloten zien omdat ze niet nauwgezet alle voorziene regels hebben gevolgd.

³ Burgers met een inkomen onder de armoededrempel krijgen geen toegang tot gedeeltelijk kosteloze of kosteloze rechtshulp omdat hun inkomen wel boven het wettelijk plafond ligt.